

Otroci odvisnikov

Robert Oravec*
Psihiatrična bolnišnica Ormož, Ormož

Povzetek: V prispevku so povzeti rezultati raziskovalnih študij, ki se ukvarjajo s problematiko otrok odvisnikov, predvsem s psihološkimi in psihopatološkimi dimenzijami teh otrok, mladostnikov in mlajših odraslih oseb. Avtor predstavi svojo raziskavo, ki temelji na vzorcu 200 maturantov slovenskih srednjih šol. Cilj raziskave je bil raziskati povezave med uporabo (zlorabo) alkohola pri starših in morebitno travmatiziranostjo samih maturantov, kot tudi vpliv pitja staršev na samoocenjevano kvaliteto življenja njihovih otrok. Raziskava je potrdila hipotezo, da gre za pomembno povezavo med pretiranim pitjem (odvisnostjo) staršev, bolj pogostim in bolj intenzivnim doživljanjem psihopatoloških simptomov in nižjo kvaliteto življenja pri njihovih otrocih. Višja stopnja (po)travmatske simptomatike pri otrocih odvisnih staršev je verjetno povezana s nasiljem v družini, ki je pogosto prisotna v družinah odvisnikov. Prispevek obravnava tudi raziskovalne rezultate, ki se nanašajo na suicidalno ideacijo otrok odvisnih staršev, ki je nedvomno bolj pogosta in bolj intenzivna, kot pri njihovih vrstnikih, ki ne živijo s starši – odvisniki.

Ključne besede: starši in otroci, alkoholiki, nasilje, mladostnik, travme, Slovenija, suicidalna ideacija

Children of alcoholics

Robert Oravec
Psychiatric Hospital Ormož, Ormož, Slovenia

Abstract: The author briefly reviews research results referring to the phenomenon of children of alcoholics, especially the psychological and psychopathological characteristics of children of alcoholics in adolescence and young adulthood. The author presents a screening study of adolescents. The sample contains 200 high school students at age 18. The aim of the survey was to discover the relationship between alcohol consumption of parents, PTSD - related psychopathological symptoms and reported life quality of their children. The study confirmed the hypothesis about a substantial correlation between high alcohol consumption of parents, higher psychopathological symptom - expression and lower reported life quality score of their children. Higher PTSD-related symptomatology in children of alcoholics is probably resulted by home violence, which is very often present in family of alcoholics. The article also evaluates the results regarding suicide ideation in children of alcoholics, which is definitely more frequent and more intense than in their peers living in nonalcohol dependent families.

Key words: parents and children, alcoholics, violence, adolescents, trauma, Slovenia, suicide ideation

CC=2990

*Naslov / address: Robert Oravec, dr. med., spec. psihiat., Psihiatrična bolnišnica Ormož, Ptujška c. 33, 2270 Ormož, Slovenija, e-mail: robert.oravec@guest.arnes.si

V zadnjih desetletjih je adiktologija kot znanost o zasvojenosti pokazala izredno zanimanje za otroke, ki odraščajo, oz. ki so odrasli poleg staršev, odvisnih od alkohola ali drugih psihotropnih snovi. Najnovejše raziskave, izpeljane v zadnjem desetletju dvajsetega stoletja razkrivajo zelo pomembna dejstva:

- o povezavi med psihopatološkimi fenomeni otrok odvisnikov in njihovih staršev,
- o pomembni etiopatogeni vlogi družinskega nasilja in vzgojnih posebnosti, pa tudi
- o transgeneracijskem prenosu določenih vedenjskih in celo kognitivnih vzorcev.

Na osnovi svojih opažanj v delu z odvisniki in njihovimi svojci lahko trdim, da, čeprav statistični podatki jasno govorijo o precejšnji ogroženosti slovenske populacije zaradi pretiranega pitja alkoholnih pijač, problematika otrok odvisnikov še naprej ostaja precej marginalna, in to ne le z vidika preventivnega dela, ampak tudi v smislu teoretske oz. konceptualne utemeljenosti intervencijskih sistemov, ki se ukvarjajo s problematiko otrok in mladostnikov oz. odvisnikov. Namreč, zaradi vedenjskih problemov, zdravstvenih ali učnih težav, pa tudi kot žrtve nasilja ali zanemarjanja, otroci odvisnikov (predvsem otroci staršev, odvisnih od alkohola) precej pogosto prihajajo v stik z različnimi terapevtskimi, svetovalnimi ali vzgojnimi ustanovami, kjer strokovnjaki le prepoznajo naravo in vzroke njihovih problemov, vendar pa se pogosto zgodi, da zaradi omejene in fragmentirane strokovne kompetence posameznih strokovnjakov oz. ustanov (ali pa zaradi neusklajenega sodelovanja med njimi) ne pride do kompleksnega reševanja problemov otrok odvisnih staršev. Vsi ti dejavniki prispevajo k dejstvu, da jasna in edinstvena psihosocialna entiteta otrok odvisnih staršev pogosto ostane skrita za različnimi, sicer jasno definiranimi psihopatološkimi oz. psihosocialnimi pojavi, ki se manifestirajo (tudi) pri teh otrocih oz. mladostnikih.

Kljub temu je čedalje bolj jasno, da ti otroci, mladostniki oz. mlade odrasle osebe predstavljajo posebno (rizično) populacijsko skupino, ki je ogrožena s strani več rizičnih dejavnikov, že od same oploditve naprej. Dejavniki tveganja so predvsem:

- genetska obremenitev,
- vpliv psihotropne snovi na plod,
- porodni in poporodni zapleti,
- socialna problematika,
- problemi zgodnjega obdobja duševnega in telesnega razvoja.

Morebitne poznejše zlorabe, trpinčenja in zanemarjanja le poglobijo duševno in pogosto tudi telesno problematiko teh otrok. Zaradi njihove izpostavljenosti na otroke odvisnikov lahko gledamo tudi kot na množico otrok, mladostnikov in mladih odraslih oseb s precej specifičnimi potrebami, ki velikokrat zahtevajo poseg strokovnjaka ali ustanove in ki so nujno potrebni posebne pozornosti celotne družbe.

Fetalni alkoholni sindrom

Najbolj ogroženi so vsekakor otroci, ki jih alkohol sreča že v maternici. Ti otroci se lahko rodijo z dobro prepoznavnim fetalnim alkoholnim sindromom. Razlog teh prirojenih sprememb je zasvojenost matere z alkoholom. Najbolj nevarna je zloraba alkohola v prvih 9 tednih nosečnosti, ko se oblikujejo prvotne živčne strukture (Molteno, Adams, Hay, Croxford in Villoen, 2000). Otroci s prirojenim alkoholnim sindromom kažejo predvsem premajhno težo ob rojstvu, manjši premer glave, probleme z osrednjim živčnim sistemom, kratkovidnost. Značilne so tudi poznejše težave s sluhom in razvojem spolnih organov. Prirojene srčne napake so prisotne pri 30-40 % otrok s fetalnim alkoholnim sindromom. Za znotrajmaternično prizadetost centralnega živčnega sistema govori pogosta pretirana živahnost teh otrok, precej pogosta pa je tudi motnja pomanjkljive pozornosti (Hymbaugh, 2000). Večina teh otrok potrebuje posebno skrb s strani staršev kot tudi ustanov že od samega rojstva, vendar tem njihovim potrebam velikokrat ni zadoščeno. Čeprav se nam zdi, da so te težave zelo redke, podatki tega ne potrjujejo. Raziskave, ki so bile narejene v ZDA, govorijo za to, da se na vsakih 750 rodi vsaj en otrok s prirojenim alkoholnim sindromom. Sicer pa je ta motnja po podatkih WHO tretji najbolj pogost razlog za duševno manjrazvitost.

Problematika mladostnikov – otrok odvisnih staršev

Večina otrok odvisnih staršev se vseeno izogne znotrajmaterničnem vplivu alkohola predvsem zato, ker je odvisnost od alkohola bolj pogosta pri očetih kot pri materah. Odraščajoči otroci odvisnih staršev se velikokrat razlikujejo od svojih vrstnikov po svojem obnašanju, čustvovanju, pa tudi po “vesolju njihovih verovanj”. Raziskovalci danes vidijo razloge teh vedenjskih, čustvenih in kognitivnih posebnosti v specifičnosti odvisniških družin. Te družine, ki vsebujejo odrasle člane, odvisne od alkohola ali drugih psihotropnih snovi, velikokrat kažejo znake disfunkcionalnosti v smislu teženj k razpadanju, motenj medsebojnih odnosov in problematičnega modela starševstva. V teh družinah so velikokrat prisotni občutki krivde, napetosti, negotovosti in strahu (Woodside, 1988).

Starši, ki so odvisni od alkohola, oz. od ilegalnih drog, pogosto razvijejo drugačno starševsko držo, na otroke prenesejo drugačne vrednote, ter jim posredujejo izkrivljeno sliko stvarnosti. Otroci pogosto postanejo žrtve družinskega “vesolja verovanj” in stvarnost, ki jo posredujejo starši, postane tudi stvarnost njihovih otrok. Svojo psihosocialno identiteto zgradijo na osnovi “narativnih sporočil”, ki jih dobivajo iz referenčnega socialnega okolja kot otroci odvisnikov in žrtve nasilja. Psihološko oškodovanost odraščajočih otrok odvisnikov lahko opišemo v naslednjih dimenzijah:

- Otroci odvisnikov postanejo bolj ogroženi od alkohola, pa tudi od širokega spektra drugih odvisnosti (Jacob in Johnson, 1997). Odvisni starši namreč

prenesejo svoje pивske navade, določena pričakovanja do alkohola, pa tudi določene disocialne in soodvisniške vedenjske vzorce.

- Določene psihopatološke motnje se vsekakor bolj pogosto manifestirajo pri otrocih odvisnikov kot pri njihovih vrstnikih (Belliveau in Stoppard, 1995; Tweed in Ryff, 1991). Značilni so (i) emocionalni problemi in hiperaktivnost v času otroštva, (ii) vedenjska motenost v času adolescence in (iii) zloraba alkohola v odraslosti.
- Psihotravmatološka problematika je tretja, verjetno najbolj pereča problematika večine otrok odvisnih staršev. K travmatiziranosti se ne šteje le otrokova neposredna izpostavljenost nasilju, trpinčenju oz. zlorabam, ampak tudi prisotnost ob nasilnih dogodkih nad drugimi družinskimi člani.

Danes je že jasno, da fizično in psihično nasilje nad otrokom povzroča trajne in zelo resne posledice po duševno zdravje. Raziskovalci so namreč dokazali, da travmatska doživetja lahko prizadanejo proces kognitivnega in čustvenega razvoja, tako da otrok obtiči na določeni razvojni stopnji in ni sposoben slediti svojim vrstnikom (Oravec, 1999; Van der Kolk, 1989). Prepoznavanje psihopatološke simptomatike pri travmatiziranih otrocih je pogosto težavno ne le zaradi posebnosti (kontinuiranosti) travmatogenega procesa, ampak tudi zato, ker se travma vedno ne pokaže v obliki jasnih in med seboj v statističnem pomenu povezanih simptomov. Psihopatološka simptomatika, povzročena s travmatskim procesom, pogosto izgine in se transformira v druge psihopatološke entitete (sindrome oz. motnje), ki se manifestirajo šele čez nekaj let in jih je takrat izredno težko povezati s trpinčenjem ali zlorabo, ki se je dogajalo pred leti. K temu prispeva tudi to, da nasilje posledično prizadane določene globoke duševne strukture; splošno je znano, da žrtve nasilja pogosto zavračajo spomin na travmatska doživetja. Občutki sramu in krivde prav tako predstavljajo oviro pred predelovanjem travmatskega vpliva staršev. Poniževanje s strani staršev ali drugih oseb pogosto prispeva k hudim poškodbam selfa, ki se potem zrcali v prizadetosti psihosocialne in komunikativne kompetence otrok odvisnikov v najstniških oz. odraslih letih.

Problematika odraslih otrok odvisnih staršev

Odrasli otroci odvisnikov predstavljajo posebno skupino znotraj populacije otrok odvisnikov. Probleme, ki se pojavljajo pri teh posameznikih, lahko razvrstimo v naslednje kategorije:

- zloraba ali odvisnost od psihotropne snovi tudi pri odraslem otroku odvisnika,
- problemi separacije od staršev,
- soodvisniške značilnosti v iskanju partnerjev,
- tvegano spolno početje,

- učne in vedenjske težave v šoli,
- težave pri prilagajanju na nove okoliščine,
- nasilniško vedenje.

V literaturi o problematiki otrok odvisnikov še danes poteka polemika, če obstaja poseben sindrom "odraslega otroka odvisnika" (Sher, 1997). Nekatere raziskave so pokazale, da odrasli sinovi odvisnikov kažejo nedvomno veliko več:

- napetosti,
- žalosti in depresije,
- neprilagojenega vedenja,
- odvisnosti od alkohola.

Hčerke pa:

- več depresivnosti in zakonskih konfliktov,
- nižjo stopnjo samozavesti,
- več pitja za obvladovanje problemov,
- ter bolj resne probleme pri vzgoji lastnih otrok (Currier in Aponte, 1991).

Na osnovi dosegljivih podatkov in raziskovalnih rezultatov je postalo dokaj jasno, da zasvojenost staršev z alkoholom v veliki meri vpliva na razvojne dimenzije duševnosti njihovih otrok. Lahko bi rekli, da odvisnost od alkohola ene osebe potegne za seboj slabšanje kvalitete življenja celotne družine, in to za obdobje več generacij. Eden od jasnih posledic odvisnosti v družini se pokaže tudi v povečani samomorilnosti družinskih članov, predvsem najstnikov.

Leta 1998 smo izpeljali 'screening' raziskavo na 200 slovenskih maturantih z namenom, da bi raziskali pивske navade njihovih staršev, morebitno travmatiziranost samih maturantov ter kvaliteto njihovega življenja.

Metoda

Vzorec

Vzorec raziskave so predstavljali maturanti dveh gimnazij na severovzhodu Slovenije, Gimnazije I. (84 učencev) in Gimnazije II. (78 učencev) ter zaključnega letnika Srednje zdravstvene šole (38 učencev). Anketa je bila izpeljana prostovoljno in anonimno. Z namenom zagotovitve čim večje anonimnosti smo se odpovedali celo vprašanjem o spolu anketiranih dijakov.

Vprašalnik in postopek

V namen raziskave smo izdelali vprašalnik, ki sestoji iz treh delov:

1. Za ocenjevanje pivskih navad staršev smo vprašalnik AUDIT prilagodili tako, da je postal uporaben za ocenjevanje pivskih navad tretje osebe (v tem primeru enega od staršev, čigavo pitje je bolj značilno ali bolj izstopajoče). Primer: 1. Kako pogosto vaš roditelj pije pijače, ki vsebujejo alkohol?
 - Nikoli
 - Enkrat mesečno ali manj
 - Dva do štirikrat mesečno
 - Dva do trikrat tedensko
 - Štiri ali večkrat tedensko
2. Za ocenjevanje morebitne travmatiziranosti maturantov smo izbrali in prevedli psihotraumatski vprašalnik Los Angeles Symptom Checklist, verzija za mladostnike, ki vsebuje 43 simptomov in ponuja možnost izbiranja med 4 stopnjami intenzitete doživljanja simptomov. Med simptomi so tudi takšni, ki niso neposredno povezani s potrativatsko simptomatologijo, vendar ponujajo dragocene podatke o tistih vplivih pitja staršev, ki se ne pokažejo neposredno v obliki travmatskih simptomov. Primer: kakšen problem predstavljajo simptomi, značilni za afektivne oz. anksiozne motnje:

0	1	2	3	4
ne predstavlja problema	manjši problem	zmeren problem	Resen problem	zelo velik problem

3. Za ocenjevanje kvalitete življenja pa smo izdelali kratek samoocenitveni vprašalnik. Vprašalnik vsebuje 7 dimenzij kvalitete življenja in ponuja možnost izbiranja na skali od 1 do 10. Primer: Splošno telesno počutje:

zelo slabo		slabo			dobro			zelo dobro	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Rezultati in razprava

Vprašalnik je izpolnilo 200 maturantov gimnazij oz. dijakov zaključnega letnika srednje zdravstvene šole, nekaj mesecev pred maturo oz. zaključnim izpitom. Vsi vrnjeni vprašalniki so bili primerni za nadaljnjo evalvacijo. Pri ocenjevanju pivskih navad staršev

smo izbrali vrednost "8" na prirejenem AUDIT vprašalniku kot mednarodno veljavno mejo med zmernim in pretiranim pitjem. Pokazalo se je, da je 23 % ocenjevanih staršev doseglo 8 ali več točk na AUDIT vprašalniku. Za primernost ocenjevalne metode govori dejstvo, da so starši, ki so jih otroci ocenili kot zmerne pivce, dosegli povprečno AUDIT vrednost 3,63, starši, ki so bili ocenjeni kot pretirani pivci, pa 16,59. Pokazalo se je tudi, da obstaja precejšnja razlika med pivskimi navadami staršev, odvisno od mesta bivanja (Gimnazija I. - 21,4 %; Gimnazija II. - 17,9 %; Srednja zdravstvena šola - 36,8 % staršev ocenjenih kot pretirani pivci).

Analiza posameznih odgovorov na vprašanja iz AUDIT vprašalnika govori za to, da so anketirani mladostniki posvečali več pozornosti količini in frekvenci pitja alkohola pri svojih roditeljih, ne da bi opažali posledice, ki se pojavljajo po pretiranem in dolgotrajnem pitju. Povprečna AUDIT vrednost, 16,59 govori za to, da so starši, ki dosegajo višje AUDIT vrednosti že odvisni od alkohola in njihove otroke lahko smatramo za otroke odvisnikov. Statistična obdelava je pokazala značilno statistično povezavo med pretiranim pitjem staršev in duševno obremenjenostjo njihovih otrok. Namreč, otroci staršev, ki pretirano konzumirajo alkoholne pijače, so dosegli višje vrednosti na vprašalniku travmatiziranosti. Torej, ti mladostniki kažejo več psihopatoloških simptomov, več simptomov travmatiziranosti in je njihovo doživljanje teh simptomov bolj intenzivno.

Prikazana frekvenca in intenziteta posameznih simptomov ne zadoščata za potrditev pogostosti PTSD v vzorcu, temveč se na vrhu nahajajo simptomi (težave s koncentracijo, občutki utrujenosti, nezadovoljstvo s šolo itd.), ki niso posebej značilni za potravmatsko stresno motnjo. Vendar najbolj frekventne in najbolj intenzivno doživljane simptome lahko interpretiramo kot odgovor na obremenitve, s katerimi se mladostniki spopadajo (na primer zahteve predmaturitetnega obdobja). Vendar vsekakor lahko trdimo, da otroci odvisnikov reagirajo na življenjske obremenitve z več psihopatoloških simptomov in so ti psihopatološki simptomi pri njih tudi bolj izraženi. Prikazani rezultati raziskave pravzaprav ne odstopajo od pričakovanega. Namreč, odvisnost staršev ne povzroča le psihopatoloških simptomov oz. sindromov, ki bi jih lahko in neposredno povezali s travmatiziranostjo mladostnikov ali s prisotnostjo značilne potravmatske motnje pri njih. Travma se pogosto skriva tudi za depresivnostjo, osebnostno motenostjo ali za anksioznimi motnjami. Vpliv pretiranega pitja oz. zasvojenosti staršev torej nedvomno lahko povežemo s povečano ranljivostjo ali celo ranjenostjo njihovih otrok.

Kvaliteta življenja

Samoocenjevanje kvalitete življenja mladostnikov, ki so sodelovali v raziskavi, pokaže nekaj zelo pomembnih ugotovitev o duševnosti otrok odvisnih staršev.

Že na prvi pogled je razvidno, da na vprašalniku za kvaliteto življenja ni opaziti

Tabela 1. Prikaz intenzitete in frekvence najbolj frekventnih simptomov (LASC vrednost).

simptomi	pivci	trezni
težave s koncentracijo	2,20	1,16
občutki utrujenosti	2,06	1,17
nezadovoljstvo s šolo	2,06	1,37
močna čustva, ki jih povzročajo pretekli dogodki	1,88	1,66
gospodarjenje z denarjem	1,84	1,17
vznemirjenost	1,82	1,09
čezmerna požrešnost	1,64	0,92
splošni gnus	1,44	0,51
razdražljivost	1,37	1,08
napetost in stiska	1,33	1,03
težave z odhajanjem v šolo	1,28	0,90
hudi glavoboli	1,24	0,90
nezaupanje do drugih	1,24	1,05
težave z dekleti /fanti	1,17	0,75
vrtočlavice /omotice	1,17	0,78
depresija	1,13	0,79
prebujanja zgodaj zjutraj	1,11	0,84
hitro bitje srca	1,06	0,78
izguba zanimanja za običajne dejavnosti	1,04	0,75
nesposobnost izražanja čustev	1,02	0,75

Tabela 2: Prikaz samoocenjevanje kvalitete življenja mladostnikov.

kvaliteta življenja	pivci	trezni
splošno telesno počutje	7,13	7,22
splošno duševno počutje	6,30	7,13
splošno počutje v družinskem krogu	5,90	7,70
splošno počutje med poukom	5,70	6,18
počutje v družbi vrstnikov	8,30	8,53
občutek do svojega telesa	6,10	6,78
kvaliteta življenja na splošno	7,13	7,48

bistvenih razlik med otroci staršev, ki pijejo zmerno ali pretirano, razen pri ocenjevanju splošnega počutja v družinskem krogu. Lahko torej sklepamo, da obstaja bistvena razlika med otroci odvisnikov in njihovimi vrstniki v doživljanju psihopatoloških simptomov, vendar je presenetljivo, da otroci odvisnikov ne zaznajo vpliva teh

psihopatoloških problemov na kvaliteto življenja. To dejstvo lahko pojasnimo le s splošnimi psihološkimi značilnostmi populacije mladostnikov, otrok odvisnikov. Ti najstniki oz. mlade odrasle osebe le redko dosežejo uvid v nesprejemljivost življenja, ki je polno nasilja, napetosti, žalosti in brezupa.

Samomorilnost mladostnikov - otrok odvisnikov

Samomorilnost najstnikov je zadnje čase postal eden od najbolj raziskovanih pojavov v suicidologiji. Namreč, samomor je najbolj pogosti vzrok za smrt v razvojnem obdobju. Po podatkih M. Tomori je indeks samomorilnosti najstnikov v Sloveniji 20/100 000 (za prebivalstvo staro med 14 in 19 let). Podatek je iz leta 1995, ko je splošni nacionalni indeks samomorilnosti znašal 30/100 000 (Tomori 1999). Pri suicidalnosti mladostnikov je potrebno upoštevati tri različne pojavnne oblike samomorilnosti mladih. Ti so: suicidalna ideacija, samomorilni poskus (samopoškodovalno vedenje) in samomor.

Samomor in samomorilni poskus pri mladostnikih

V suicidološki znanosti danes obstaja več klasifikacij vzrokov samomorilnosti pri mladostnikih. Ena od teh klasifikacij (Brent in dr., 1994, Brent, Bridge, Johnson in Connolly, 1996) deli dejavnike samomorilnosti na dve veliki skupini:

1. Družinski dejavniki tveganja samomorilnosti pri mladostnikih:

- odsotnost vsaj enega od staršev v času odraščanja,
- pogosto telesno kaznovanje,
- pogosti konflikti s starši,
- pogosta sprememba bivališča,
- večja frekvenca depresije in bolezni odvisnosti pri starših.

2. Psihopatološki dejavniki tveganja samomorilnosti pri mladih:

- znaki osebne motenosti (najbolj trdni prediktorji samomorilnosti; Allebeck, 1988),
- depresivne motnje,
- odvisnost od psihotropnih substanc.

Odvisnost od psihotropnih substanc se pokaže kot pomemben dejavnik takrat, ko se pojavi skupaj s drugimi psihopatološkimi motnjami. Po drugi znani klasifikaciji (Stoelb in Chiriboga, 1998) se dejavniki samomorilnosti mladostnikov delijo na primarne, sekundarne in terciarne:

- primarni dejavniki: predhodni samomorilni poskus, afektivna motnja, brezup oz. brezizhodnost;
- sekundarni dejavniki: zloraba psihotropne snovi, osebne oz. vedenjske motnje;

- terciarni dejavniki: moteno funkcioniranje družine, pomanjkanje socialne podpore, stresni dejavniki, homoseksualnost.

Suicidalna ideacija

Nekateri raziskovalci (Lipschitz in dr., 1999) zatrjujejo, da se v ozadju suicidalne ideacije mladostnikov pogosto skriva telesno trpinčenje in spolna zloraba, vendar je čustveno zanemarjanje in zapostavljanje s strani staršev bolj pomemben dejavnik tveganja. Znano je tudi to, da je trpinčenje v visoki zvezi s številom predhodnih samomorilnih poskusov (Shaunese, Cohen, Plummer in Berman, 1993). K suicidogenosti telesnega kaznovanja s strani enega roditelja prispeva tudi disfunkcionalnost drugega. Afektivna stanja (depresivnost oz. bipolarni motnje) predstavljajo povezavo med telesnim trpinčenjem in samomorilnostjo mladostnikov (Kaplan in dr., 1998). Torej se v ozadju suicidalne ideacije skrivajo družinski dejavniki ali t.i. sekundarni in terciarni (t.i. mehki) dejavniki samomorilnosti, kot npr. moteno funkcioniranje družine, pomanjkanje suportivnih dejavnikov, nasilje, brezuspešnost, negotovost, kot tudi zasvojenost staršev s psihotropnimi snovmi in zloraba teh snovi pri samih mladostnikih. Ker pa vemo, da je samomor mladostnika rezultat dolgega samomorilnega procesa, samomorilna razmišljanja in samomorilne izjave lahko predstavljajo jasen korak k usodnem dejanju. Na osnovi do sedaj napisanega je jasno, da so vse tri dimenzije samomorilnosti mladih (torej suicidalna ideacija, samomorilni poskus in samomor) jasno povezane z zlorabo ali zasvojenostjo staršev z neko psihotropno snovjo. Torej, otroci ki odraščajo poleg zasvojenih staršev so še najbolj izpostavljeni tveganju samomorilnosti. Zdi se, da se ta jasna povezava med samomorilnostjo mladih in zasvojenostjo staršev ne zrcali v ustrezno zasnovanih preventivnih ukrepih oz. v programski usmerjenosti, ki bi prispevali k izboljšanju duševnega zdravja (in kvalitete življenja) tega segmenta slovenskega prebivalstva.

Na osnovi raziskave o pivskih navadah staršev in travmatiziranosti njihovih otrok smo opravili evalvacijo samomorilnosti (suicidalno ideacijo) mladostnikov, otrok odvisnikov v primerjavi z njihovimi vrstniki, čigavi starši ne presegajo meje zmernega pitja. Namreč, suicidalna ideacija (LASC 22) je simptom, ki je zelo pomembno povezan z doseženo AUDIT vrednostjo roditeljev.

Na osnovi točk, ki so jih starši dosegli na AUDIT vprašalniku, smo anketirane maturante razdelili na dve skupini. V prvi skupini so bili otroci staršev – zmernih

Tabela 3: Prikaz simptomov, ki so najbolj povezani s pretiranim pitjem staršev (AUDIT vrednosti).

	gnus	vznemir- jenost	suicidalna ideacija	problemi z drogo	palpitacija	pretirano pitje alkohola
	LASC9	LASC8	LASC22	LASC18	LASC37	LASC2
AUDIT	0,424	0,331	0,279	0,246	0,234	0,230

Tabela 4: Prikaz intenzitete in frekvence suicidalne ideacije pri maturantih (odstotki).

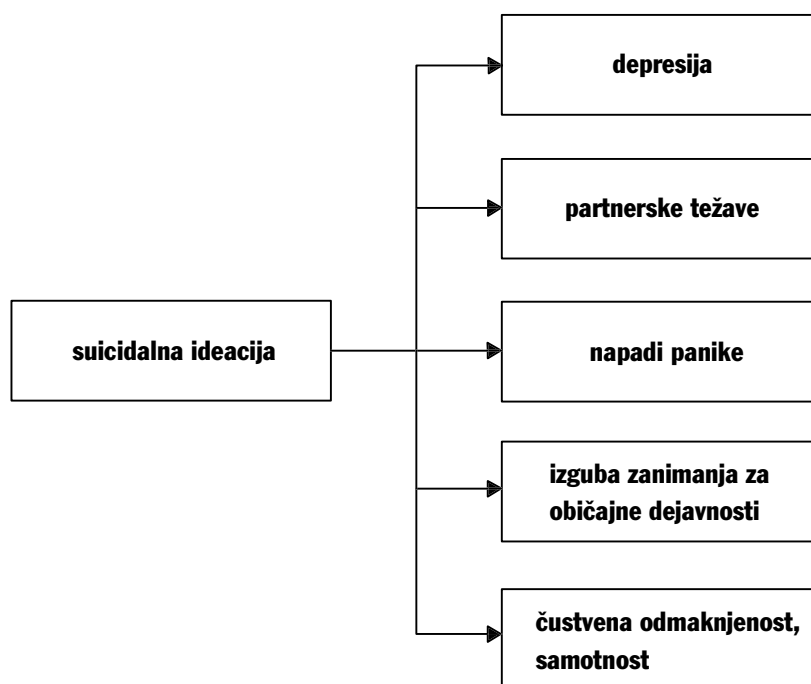
Suicidalna ideacija (LASC22)	1	2	3	4	skupaj
	manjši problem	zmeren problem	resen problem	zelo velik problem	
otroci pretiranih pivcev (N=46)	4	10	8	10	32
Otroci treznih staršev (N=154)	13	5	2	4	24

pivcev (77 % oz. 154), v drugi skupini pa otroci staršev, ki pijejo v pretirani meri (23 % oz. 46).

Na osnovi teh podatkov je jasno, da otroci staršev, ki pretirano pijejo, bolj pogosto izražajo samomorilne ideje. Vendar je od frekvence suicidalne ideacije bolj prepričljiva intenziteta doživljanja suicidalnosti. Otroci staršev, zmernih pivcev, suicidalne ideacije ne doživljajo kot poseben problem, medtem ko otroci staršev, ki pijejo v pretirani meri, večinoma doživljajo samomorilne ideje kot precej hud problem.

Na osnovi podatkov smo opravili tudi statistično obdelavo in se je pokazalo, da je suicidalna ideacija jasno povezana z naslednjimi psihopatološkimi simptomi:

Statistične korelacije zanesljivo potrdijo povezavo med pretiranim pitjem staršev

Slika 1: Grafični prikaz povezav med suicidalno ideacijo in drugimi simptomi (LASC).

in suicidalno ideacijo njihovih otrok, kot tudi povezavo med samomorilnostjo in depresivno simptomatiko anketiranih mladostnikov.

Zaključek

- Predstavljena študija je pokazala, kako skorajda ena četrtnina anketiranih maturantov živi z roditeljem, ki pije alkoholne pijače v pretirani meri oz. je že skoraj zagotovo odvisen od alkohola.
- Nedvomno je, da pretirano pitje oz. zasvojenost staršev z alkoholom pomembno vpliva na frekvenco in intenziteto psihopatoloških simptomov, ki jih doživljajo njihovi otroci. Torej so otroci pretiranih pivcev oz. odvisnikov bolj ranljivi od svojih vrstnikov v smislu vulnerabilnosti.
- Vpliv pretiranega pitja staršev pa se ne pokaže le v obliki jasne potravmatske simptomatike, ampak tudi v obliki polimorfni afektivnih, anksioznih in osebnostnih motenj.
- Otroci odvisnih staršev zagotovo ne percipirajo nižje kvalitete svojega življenja, kot to izhaja iz frekvence in intenzitete psihopatoloških simptomov.
- Suicidalna ideacija je tudi bolj pogosta in predvsem bolj intenzivna pri otrocih odvisnih staršev.
- Suicidalna ideacija je statistično jasno povezana (predvsem) z depresivno simptomatiko.

Torej, otroci odvisnikov so nedvomno med nami in predstavljajo skupino otrok in mladostnikov, ki potrebujejo precej strokovne in družbene pozornosti tekom celotnega razvojnega procesa. Postavlja se vprašanje, kako ob sedanjih demografskih kazalcih slovenske populacije vpliva na razvoj prebivalstva dejstvo, da še najbolj prespektiven segment slovenskih mladostnikov hromi in ogroža dejstvo, da so otroci odvisnih staršev. Smatramo, da je stanje, predstavljeno v prispevku, zadostno skrb zbujajoče za to, da bi prispevalo k razvoju ustreznega in permanentnega strokovnega diskurza, ki bi se organiziral okoli ideje bolj kompleksne in bolj učinkovite pomoči otrokom odvisnih staršev. Pri tem ne gre predvsem za konstrukcijo inštitucionalnih okvirjev, ampak metaforično za ustvarjanje »govorjenja«, ki bi sčasoma »prepojil« subjekte, na katerih slonijo intervencijski sistemi.

Literatura

Allebeck, P., Allgulander, C. in Fisher, L.D. (1988). Predictors of completed suicide in a cohort of 50,465 young men: role of personality and deviant behaviour. *British Medical Journal*, 297, 176-178.

- Belliveau, J.M. in Stoppard, J.M. (1995). Parental alcohol abuse and gender as predictors of psychopathology in adult children of alcoholics. *Addictive Behavior*, 34, 20-25.
- Brent, D.A., Perper, J.A., Moritz, G., Allman, C., Friend, A., Roth, C., Schweers, J. in Balach, L. (1994). Familial risk factors for adolescent suicide: A case-control study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 89, 52-58.
- Brent, D.A., Bridge, J., Johnson, B.A. in Connolly, J. (1996). Suicidal behavior runs in families: A controlled family study of adolescent suicide victims. *Archives of General Psychiatry*, 53, 1145-1152.
- Currier, K.D. in Aponte, J.F. (1991). Sexual dysfunction in female adult children of alcoholics. *International Journal of Addiction*, 26, 2-14.
- Hymbaugh, K. (2000). Fetal alcohol syndrome case finding and surveillance in the USA. *Journal of Intellectual Disability Research*, 44, 323-328.
- Jacob, T. in Johnson, S. (1997). Parenting influences on the development of alcohol abuse and dependence. *Alcohol World*, 21, 332-339.
- Kaplan, S.J., Pelcovitz, D., Salzinger, S., Weiner, M., Mandel, F.S., Lesser, M.L. in Labruna, V.E. (1998). Adolescent physical abuse: Risk for adolescent psychiatric disorders. *American Journal of Psychiatry*, 155, 954-959.
- Lipschitz, D.S., Winegar, R.K., Nicolaou, A.L., Hartnick, E., Wolfson, M. in Southwick, S.M. (1999). Perceived abuse and neglect as risk factors for suicidal behavior in adolescent inpatients. *Journal of Nervous Mental Distress*, 187, 32-39.
- Molteno, C., Adams, C., Hay, A., Croxford, H.J. in Viljoen, D. (2000). Behavioural problems in children with fetal alcohol syndrome in Wellington District, South Africa. *Journal of Intellectual Disability Research*, 44, -389-399.
- Oravec, R. (1999). Razvojne dimenzije travme [Developmental Dimensions of Trauma]. *Psihološka obzorja*, 8(1), 77-92.
- Shaunese, K., Cohen, J.L., Plummer, B. in Berman, A. (1993). Suicidality in hospitalized adolescents: Relationship to prior abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63, 113-119.
- Sheer, K.J. (1997). Psychological characteristics of children of alcoholics. *Alcohol World*, 21, 133-139.
- Stoelb, M. in Chiriboga, J. (1998). A process model for assessing adolescent risk for suicide. *Journal of Adolescence*, 21(4), 359-370.
- Tomori, M. (1999). Suicide risk in high school students in Slovenia. *Crisis*, 20, 221-230.
- Tweed, S.H. in Ryff, C.D. (1991). Adult children of alcoholics: Profiles of wellness amidst distress. *Journal of Studies in Alcohol*, 52, 133-141.
- Van der Kolk, A.B. (1989). *The psychobiology of post traumatic stress*. Washington: American Psychology Press.
- Woodside, M. (1988). Children of alcoholics. *Public Health Report*, 103, 643-648.